

A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI ÉS A MŰSZAKI–TERMÉSZETTUDOMÁNYI SZÖVEGEK FORDÍTÁSÁNAK ELMÉLETI ÉS MÓDSZERTANI ELTÉRÉSEI ÉS A JOGI FORDÍTÁSOK KÖVETELMÉNYEI*

Karcsay Sándor

Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda

A felvetett kérdés a következő: *van-e lényegbevágó elméleti különbség egyrészt a társadalomtudományi, másrészt a műszaki-természettudományi szövegek fordítása között* és ha igen, milyen következményei vannak e ténynek a fordítói gyakorlat, a fordítási módszerek és a fordítóképzés szempontjából.

Meg kell jegyezni, hogy társadalomtudományokon – e fejtegetések szempontjából – csak a filozófia, a közgazdaságtan, az állam- és jogtudományok, a szociológia fogalmi körébe vonható diszciplinákat értjük, egyéb, ún. humán szakterületeket (pl. nyelvtudomány, irodalom, művészetek stb.) figyelmen kívül kellett hagyni. Tisztában kell lennünk azzal is, hogy a társadalomtudományok köre – a természettudományokhoz és a műszaki területekhez hasonlóan – rendkívüli mértékben differenciálódik, és specializálódik, ezért velük kapcsolatban egyre nehezebb fordításméleti szempontból általánosítható megállapításokra jutni.

Ugyanakkor azonban mégis *meg kell kísérelnünk az elhatárolást*, mert nemcsak a fordítói mindennapok gyakorlata, hanem gyakran maguk a fordításmélet és fordítástudomány egyes képviselői, szakírói is hajlamosak arra, hogy mindent, ami nem tartozik a szépirodalmi fordítás fogalmi körébe azt a szakfordítás közös kategóriájába utalják [1]. A társadalomtudományi szaknyelv és fordítás problematikája meglehetősen elhanyagolt a szakirodalomban [2], holott a szűkebb értelemben vett társadalomtudományoknak, elsősorban a közgazdaságtudományoknak, az állam- és jogtudományoknak, a szociológiának alapvető kapcsolata van a konkrét társadalmi praxissal, így a műszaki-természettudományos világgal is [3].

A társadalomtudományi és a műszaki-természettudományi fordítások elhatárolhatóságának megközelítése érdekében részben még tovább szűkíteni, részben azon-

ban tágítani kell a kört. Szűkíteni annyiban, hogy elsősorban a filozófiai, állam- és jogtudományi és közgazdaságtani szövegekre kell tekintenünk, tágítani pedig annyiban, hogy a nem tudományos jellegű, de a vizsgálat céljára igen alkalmas *politikai-közéleti* szövegeket, valamint a nemzetközi élet gyakorlatában felmerülő anyagokat (pl. szerződéses, konferenciák dokumentumai) is ide kell sorolni.

A kiterjesztés egyik oka az, hogy míg az elméleti-tudományos fejtegetések területén elkövetett fordítói félreértések és helytelen értelmezések legfeljebb tudományos viták forrásai lehetnek, addig pl. *a nemzetközi kapcsolatok terén szükséges nyelvi közvetítés hibái vagy a fogalmi ekvivalenciák nem kellő tisztázása súlyos következményekkel járhatnak*. Erre a legutóbbi évek nemzetközi gyakorlata számos példával szolgál.

A társadalomtudományok szaknyelvének és fordítási problémáinak vizsgálatában, ugyancsak az egyszerűség okából, csak az illető tudományágak eredeti, egyéni szaknyelvére gondolunk. Ugyanakkor tisztában vagyunk azzal, hogy a tudományos-technikai forradalom következtében parancsolóan felmerült annak a szükségessége, hogy a klasszikus társadalomtudományi ágakba is behatoljanak a modern, részben természettudományi alapú módszerek, így többek között a kibernetika, matematika, rendszerelmélet, szemiotika, gépi adatfeldolgozás stb., így ezek terminológiája is.

A társadalomtudományi és a műszaki-természettudományi szövegek fordításában két vonatkozásban látunk nagy eltérést. Az egyik a szöveg megjelenési formája, a kifejezésmód, a másik pedig a jelentéstartalom rendkívül erős ingadozása.

Elfogadott megállapítás az, hogy az ún. szaknyelvet *a terminológia és a kifejezésmód*, vagyis az illető szakterületen szokásos és szaknyelvi rétegnék megfelelő frazeológia, mondat szerkesztés, jellegzetes szövegezés mód alkotja. *Míg a műszaki-természettudományi szövegeknél a hangsúly a terminológián nyugszik, addig a társadalomtudományi szövegeknél a kifejezési forma is jelentős.*

* A Bolgár Fordítók Szövetségének elméleti konferenciáján 1976. május 17-én tartott előadás némileg kiegészített és szakirodalmi utalásokkal ellátott szövege. – A konferenciáról szóló beszámolót lásd a 367–368. oldalakon.

Elképzelhető olyan eset is, amikor valamely társadalomtudományi szöveget nem maga a szakterületre jellemző terminológia, hanem elsősorban a külső megjelenési forma, a szövegezés kategorizál ilyen vagy olyan szakszöveggé. Ilyenek pl. a jogi szövegek, főleg egyes jogszabályszovegek, amelyeknél előfordulhat, hogy a szöveg minimális jogi szakszót, ám annál több, a jogi szaknyelvre jellemző stiláris fordulatot tartalmaz (pl. egészségügyi, környezetvédelmi jogszabályok, egyes szakigazgatási ágak jogszabályai stb.).

A két fordítási terület eltérő szöveg-igényességének egyik oka, amint azt dr. POLZOVICS Iván kifejti, abban keresendő, hogy *a társadalomtudományi szövegek esetén az alkotás magában az írott formában testesül meg*. A tudományos felismerés és belőle az eredmény csak a tárgy vagy probléma írásos elemzésével és tudományos módszerű feldolgozásával jön létre. Így e területeken maga a kifejezési forma a mű alkotóelemévé válik, a tartalom a forma által meghatározott alakban ölt testet. Ezzel szemben a műszaki és természettudományi eredmények rendszerint már írásba foglalásuk előtt megszülettek (vizsgálatok, kísérletek, számítások stb. útján), és érdemben már készen állnak, mielőtt alkotójuk azokat írásba foglalta volna [4]. Ennek megállapításakor természetesen nem gondoltunk a természettudományi népszerűsítő irodalomra vagy publicisztikára, amely az előbbi sajátosságát nem mutatja, de amelynek másrészt vannak különleges formai igényei is.

Különösen szigorú viszont a formai-stiláris igény a *jogi fordítások* egyes kategóriáinál (okmányok, hatósági-bírói iratok, jogszabályok), ahol *gyakran éppen a kifejezőmód és nem a használt terminológia teszi a szöveget jogivá*. Stílus alatt persze nem szabad esztétikai gyönyörűséget okozó szöveg-szépségre gondolnunk, hanem ellenkezőleg, a világosság és szabatoság követelményeinek alárendelt szigorúan kötött kifejezőmódra, amely bizony gyakran száraz, unalmas és bonyolult lehet. Éppen a kötöttség miatt terjedt el irat-mintatárak és frazeológiai gyűjtemények összeállítása és használata, még egynyelvű kiadásban is.

Még nagyobb különbségek forrása a *jelentéstartalom ingadozása*.

Az a tény, hogy a nyelv és társadalom állandó dialektikus kölcsönhatásban vannak („nincs eszme nyelv nélkül” – MARX), főleg a társadalomtudományok területén érezteti hatását. A társadalomtudományok felépítményi jellegűek, tehát az adott társadalmi viszonyok és fejlődés függvényei. Közismert tény, hogy a társadalomtudományi elméletek sokkal közvetlenebbül kapcsolódnak a társadalmi érdekekhez, a különböző osztályerők politikai, ideológiai, világnézeti követelményeihez, tehát a politikai pártharcokhoz és történésekhez [5], mint a természettudományok. Ennek egyik leglényegesebb fordításméleti következménye az, hogy míg a műszaki-természettudományi szaknyelvben a szakszó (terminus technicus), szakkifejezés tekintetében álta-

lánban fennforog a szemantikai megegyezés, a hallgatólagos vagy kifejezett konvenció, addig társadalomtudományi vonatkozásban ez távolról sincs így. Eddig főleg a polgári és a marxista filozófiai és társadalmi-gazdasági különbözőségek okozták a szemantikai variabilitást. Korunkban azonban egyre nagyobb mértékben lépnek be a nemzetközi kapcsolatokba olyan népek és államok, amelyeknek történelmi hagyományai, kulturális fejlődése és gondolkodásmódja lényegesen eltér az európai gyökerű gondolkodástól, ezért a nyelvi közvetítés problémái is növekedtek. A fordító ezért gyakran interpretációs nehézségekkel küzd a megfelelő ekvivalencia keresésekor, mert *azonos lexéma eltérő szemantikai, sőt szemiotikai tartalmat takarhat*.

A jelentéstartalom pontos fordítói megragadása terén az a körülmény is további nehézséget jelent, hogy a társadalomtudományi szerzők, elsősorban a filozófusok, közgazdák és szociológusok, gyakran alkotnak egyéni vagy egyénileg értett terminusokat, kifejezéseket. Ez a műszaki-természettudományi területen viszonylag ritkábban fordul elő.

A fordítástudomány nyelvén szólva, *a társadalomtudományi fordítások terén* nincsenek meg minden esetben a kommunikációs feltételek, *nem áll fenn a kommunikációs közösség*. Vizsgáljuk meg ezt a fogalmat közelebbről.

A *kommunikációs közösség* (e fogalom a filozófia és az alkalmazott nyelvtudományok modern területeinek, a szemiotika és a szociolingvisztika kutatásának egyik tárgya) [6] *nem azonos a nyelvi közösséggel*, amely utóbbin az emberi társadalomnak azonos nyelvet beszélő csoportját értjük. Kommunikációs közösség az olyan embercsoport, amelyben valamilyen okból felmerül annak szükségessége, hogy tagjai egymással gondolatcserét folytassanak [7]. A közösség lehet állandó: pl. ugyanazon állam polgárai, társadalmi réteg tagjai, politikai vagy vallási csoport, foglalkozási ág résztvevői. Lehet eseti: pl. egy kongresszus, konferencia vagy előadás hallgatói, egy szakkönyv, tanulmány stb. olvasóköre. *Ugyanannak a nyelvi közösségnek tagjai (pl. magyarok) különböző kommunikációs közösséghez tartozhatnak*. De különböző nyelvi közösséghez tartozók is alkothatnak adott esetben azonos kommunikációs közösséget (pl. Svájc, Belgium, Kanada, a Szovjetunió, Jugoszlávia, India népei vagy egy nemzetközi szaktudományos konferencia résztvevői, egy szaktanulmány különböző nemzetiségű olvasói, egy nemzetközi szervezet apparátusa, szervei stb.). A szakfordító szempontjából, aki közvetítő a két vagy több nyelvi közösséghez tartozó emberek között, döntő kérdés, hogy milyen kommunikációs közösséggel áll szemben. A közlendő információ szükséges szintje ugyanis a fogadónál meglévő előzetes információ szintjétől függ. Ha a nyelvi közvetítő (fordító és tolmács) abból indulhat ki, hogy az információ közlője és fogadója azonos kommunikációs közösséghez tartozik (pl. mind a kettő orvos, ügyész vagy számítógépes

szakember), akkor feltételezheti bizonyos szintű előzetes információk meglétét a szaknyelv és szakismeretek terén. A fordítónak ugyanúgy, mint az alapszöveg szerzőjének, a célba vett kommunikációs közösséghez kell igazítania a közlés, ill. továbbítás módját és szintjét.

A szakfordítás szellemi műveletének egyes fázisai így alakulnak:

a) a fordító *elemzi a kiinduló szöveget*, azt szabályos exegézisnek veti alá;

b) a nyelvi és szaknyelvi *elemzés után következik a megértés*, vagyis a fordító megragadja az értelmet (hiszen nem szavakat fordítunk szótárszerűen), azaz a forrásszövegben lévő információtartalmat, ezután

c) ezt az információt a szövegnek és az adott kommunikációs közösségnek megfelelő nyelvi alakban (azaz az illető szaknyelvi rétegnek megfelelő szintű közlésmódon) *a célnyelv nyelvi és fogalmi rendszerében reprodukálja*.

Amíg a természettudományi és műszaki szövegekről van szó, addig ez a folyamat a megfelelő szakismeretek, nyelvi, lexikális tudás és fordítói tehetség vagy képzettség fennforgása esetén – e szövegek belső nehézségének minden elismerése mellett – a fentiekben túlmenően nem vet fel különösebb problémákat. *A közlés ti. rendszerint azonos kommunikációs közösségen belül történik* és a szaknyelvi konvención alapuló fogalmakon általában ugyanazt érti egy japán gépész, kémikus vagy orvos, mint egy szovjet vagy amerikai szakember.

De nem így van feltétlenül *a társadalomtudományi, pl. a jogi fordítások esetén*. Egyszerűség kedvéért vizsgáljuk meg ezt a kérdést a jogi fordítás vonatkozásában. A jogrendszer felépítmenyi jellegű, tehát a gazdasági-társadalmi rend függvénye. A jogi szaknyelv fogalmi tartalma is ennek megfelelően alakul. De ezen túlmenően is, ha a jogrendszert egész durván csupán szocialista és tőkés rendszerre bontanánk, még akkor is igen nagy különbségek lehetnek az egyes államokban, országokban uralkodó jogi felfogás és hagyomány, a jogi gondolkodás és kifejezőmód terén. Egyes jogintézmények pl. egyáltalán nem léteznek és ismeretlenek a másik területen [8]. Minden jogi fordító jól tudja gyakorlatból azt, hogy a szocialista országok belső jogát is a nemzeti hagyományok formálták, és a fogalmak távolról sem egységesek. (Pl. az ősi magyar „ági öröklés” intézménye másuttal nem ismeretes.) A nem európai eredetű vagy különösen a vallási alapú jogrendszerek (pl. iszlám, zsidó jogrendszer) fordítási problémáira ehelyütt még utalni sem merünk. Afrikában még a régi törzsi hagyományok is feléledőben vannak.

A jogi fordításnál tehát megváltozhatnak a kommunikációs feltételek, a kommunikációs közösség nem mindig áll fenn. Sőt *egy és ugyanazon nyelvi közösségen belül a jogi szaknyelv eltérő kommunikációs közösségeivel találkozhatunk*, mint pl. a német nyelvterületen, ahol a fordító négy német nyelvű állam különböző történelmi

feltételekre épült jogrendszerével áll szemben, amelyek közül egy szocialista.

A jogi-társadalomtudományi fordító számára (és mint említettük már, ideértjük a politikai, publicisztikai, kulturális, gazdasági szövegek fordítóit is) tehát *létfonosságú a konkrét fordítási folyamatban szereplő nyelvek egész társadalmi-kulturális, sőt történelmi hátterének ismerete*.

Ez egyébként egyike azoknak a szálaknak, amelyek az irodalmi és humán fordítások területét a szűkebben értelmezett társadalomtudományi szakfordításokkal összekötik. Ugyanúgy, mint az irodalmi fordító, a társadalomtudományi, de az ún. humán anyagok fordítója (művészetek, régészet, történelem, útikönyvek stb.) is idegen kultúrával, idegen szokásokkal, életfelfogással és gondolkodásmóddal találkozik. Különösen áll ez a jogi fordítóra, mert *a jog mindig valamely ország, valamely társadalom tényleges életviszonyainak tükré*. Ez a konfrontáció számos problémát vet fel, különösen ha Európán kívüli kultúrkörökről van szó.

Ezt a háttérismertetet a jogi fordítás esetében ki kell még egészíteni azzal, hogy a jogi fordító kénytelen megismerni és tanulmányozni mind a forrásnyelvi, mind pedig a célnyelvi jogrendszert, de mindig ennek a szocio-kulturális és történelmi háttérnek figyelembevételével. A történelmi háttérismertet azért is fontos, mert *a jogi (és általában a társadalomtudományi) fordítások tárgya és kommunikációs közege nemcsak térben, de időben is változhatnak*. A fordításra kerülő szövegek ugyanis különböző korokból érkezhetnek, amikor más társadalmi-politikai viszonyok voltak uralkodók mind a forrásnyelvi, mind a célnyelvi területen. Ez a probléma a műszaki-természettudományi területen igen ritkán fordul csak elő, legfeljebb a két tudománycsoport határterületein, interdiszciplináris jelleggel (pl. régészet, tudománytörténet stb.).

A természettudományi és műszaki fordításnál a megértés után általában elegendő a jól megválasztott terminológia és nomenklatúra következetes használata, hiszen a fordító biztos lehet abban, hogy *a jól választott szakszó mögött azonos jelentéstartalma és főleg azonosan értett fogalmak húzódnak meg*.

A jogi-társadalomtudományi fordítónak azonban azal kell számolnia, hogy egy adott szónak vagy kifejezésnek, ill. az azzal kifejezett fogalomnak, jogintézménynek *az egyes kommunikációs közösségekben eltérő lehet a jelentéstartalma*. Arra kell tehát törekednie, hogy a célnyelvben választott egyenértékűség, ekvivalencia által fedett fogalom tartalmilag megegyezze a forrásnyelvi szövegekben szereplő társadalmi-politikai fogalommal. A jogi fordító elsősorban fogalmakat fordít, hiszen jogintézményekről van szó. A fordításnak tehát ugyanazon jogi asszociációkat kell keltenie a fogadó félben, mint amelyet a forrásnyelvi leadó kifejezni akart. A jogi fordító, és itt most elsősorban a jogtudományi és jogszabályfordítókra gondolunk, kénytelen tehát adott

esetben szabályos *jogösszehasonlító* tudományos munkát is végezni.

A kifejlesztett következményeit a fordítók képzésénél, betanításánál is le kell vonni.

Nem elegendő az „országismeret” felületes oktatása nyelvi alapon, hanem mélyen bele kell hatolni a szociokulturális, kulturantropológiai és történeti kérdéskörbe is. Ez az ismeretanyag a társadalomtudományi fordító számára éppen olyan szakismeret, mint a műszaki-természettudományi fordító szakmai és terminológiai ismeretei azokon a területeken.

Magában a fordítástudományi kutatásban pedig nagyobb jelentőséghez kell juttatni a szociolingvisztikai kérdéscsoportokat és a fordításelméleti vizsgálatokat, amelyek elég egyoldalúan *vagy csak az irodalmi fordítással, vagy csak a szoros értelemben vett műszaki fordítással foglalkoznak*. Ezeket ki kell terjeszteni a társadalomtudományi fordítások sajátos problematikájára. A szaknyelv-kutatásnak is nagyobb figyelmet kell fordítania a társadalomtudományok szaknyelvi sajátosságaira.

Mindezek a gondolatok bizonyára még nyeresek és kidolgozásra várók, de megvitatásra talán már alkalmasak.

JEGYZETEK

- [1] Lásd többek közt:
MOUNIN G.: Die Übersetzung. München, 1967. Nymphenburger Verl. 215 p. – p. 148.
JUMPELT, R. W.: Die Übersetzung naturwissenschaftlicher und technischer Literatur. Berlin-Schöneberg, 1961. Langenscheidt. 214 p. – p. 24.
JUMPELT *esztétikai* (művészi) jellegű fordításokat és az ún. *pragmatikus* fordításokat különböztet meg. Ezzel kiválóan megtalálta az irodalmi és a szakfordítások közti különbségtétel legfőbb elemét: a társadalmi felhasználás célját. Viszont az általa pragmatikusnak nevezett szakfordítások körében egyesíti a természettudományok és alkalmazott tudományok körébe tartozó, tehát a szoros értelemben vett természettudományi-műszaki fordításokat, a *társadalomtudományi* fordításokat, a gazdasági-kereskedelmi, diplomáciai és okmányfordításokat. E fordításfajták elvi-elméleti különbségeivel nem foglalkozik.
- [2] A szaknyelvkutatás és a szakfordítás elméletének művelése elválaszthatatlan. Hazánkban a szaknyelvek vizsgálata eléggé kezdeti stádiumban van. Lásd erről:
TARNÓCZI Lóránt: A szaknyelvek használata = Tudományos és Műszaki Tájékoztató, 22. köt. 10/11. sz. 1975. p. 767–781.
– –: A magyar szaknyelvekről /a Szarvas Gábor Nyelvművelő Napokon elhangzott előadások gyűjteményében, 1974/.
– –: Fordítókalauz. Bp. 1966, Közgazd. és Jogi K. 529 p. – p. 500–501.
– –: Fordítástechnika. Bp. 1972, OMKDK. 228 p. /A tudományos tájékoztatás elmélete és gyakorlata. 20./ – p. 158–165.

Viszont TARNÓCZI sem az első két idézett művében, sem kitűnő Fordítókalauz-ában nem foglalkozik differenciáltan a természettudományi és társadalomtudományi szövegek szaknyelvi és fordítási problémáival. A Fordítás-technika c. művében a jogi-gazdasági szövegekről szóló rész inkább csak nyelvi érdekességeket, lexikográfiai adatokat közöl, de kevés – helyenként igen vitatható – elvi-elméleti megállapítást.

A külföldi szakirodalomban sem sokkal jobb a helyzet. Így jellemző, hogy MOUNIN-nek az általánosság igényével fellépő könyvében a 215 oldalból csupán 3 oldalt szán a társadalomtudományi fordításokra /id. mű p. 148–151./

A legújabbak közül pl. L. DROŽD és W. SEIBICKE – a prágai iskola hagyományainak megfelelően – a természettudományi-műszaki szaknyelven kívül csak a gazdasági-kereskedelmi szaknyelvel foglalkoznak /Deutsche Fach- und Wissenschaftssprache. Wiesbaden, 1973. Brandstetter Verlag, 207 p./ – A. V. FJODOROV, a szovjet fordítástudomány ma már klasszikusnak nevezhető képviselője viszont könyvében /Vvedenie v teoriju perovoda. Moszkva, 1953, Literaturü na inosztrannüh jazükah, 335 p./ már megkülönböztetetten foglalkozik a társadalomtudományi-politikai fordítások problémáival. Ő a természettudományi-műszaki fordítások kérdését kezeli kissé mostohán.

A különböző szaknyelvek fordítási problémáiról igen érdekes fejtegetéseket olvashatunk F. PAEPCKE professzor /Heidelberg/ referátumában (Gemeinsprache, Fachsprachen und Übersetzen. Frankfurt a. M. 1975. Bundesverband der Dolmetscher und Übersetzer Rechtskundeseminar.) – A szaknyelvek és a fordítóképzés kérdéseiről lásd még V. PETIOKY: Fachsprachen in der Übersetzer- und Dolmetscherausbildung c. tanulmányát az *Übersetzer und Dolmetscher* c. tanulmánygyűjteményben. /Heidelberg, 1974. Quelle u. Meyer, p. 109–122./

J. F. FINLAY is csak szépirodalmi, műszaki-természettudományi és kereskedelmi fordítást ismer, a társadalomtudományok nem léteznek számára, hacsak a „hiteles” okmányfordításról írt 23 sort nem számítjuk. /Translating. Teach Yourself Books, London, 1971. The English Universities Press Ltd. 177 p. – p. 29–53./

- [3] SZALAI S.: A társadalomtudományok és korunk fő feladatai = Valóság, 1975. 6. sz. p. 1–17.
[4] POLZOVICS Iván: A műszaki fordítások típusai, sajátosságai és követelményei = Tudományos és Műszaki Tájékoztató, 22. köt. 7/8. sz. 1975. p. 493–494.
[5] KLAUS, G. – BUHR, M.: Philosophisches Wörterbuch. Gesellschaftswissenschaft. Leipzig, 1970. VEB Bibliographisches Institut. 1220 p. – p. 592.
[6] KLAUS, G. – BUHR, M.: id. mű p. 978.
Lásd még SZERDAHELYI István bevezetőjét és egyes tanulmányokat a *Jel és közösség* c. kötetben /Bp. 1975. Akad. K. 235 p./
[7] VERNAY, H.: Elemente einer Übersetzungswissenschaft – Übersetzer und Dolmetscher, Heidelberg, 1974. Quelle u. Meyer.
[8] KARCSAY Sándor: Jogi szaknyelv – jogi fordítás = Szakfordítás és közélet. Budapest, 1975. OFFI. /Az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda szakfordítói tanácskozásán 1975. április 19-én elhangzott előadás/.
MERÉNYI I.: Jogi és államigazgatási fordítások Magyarországon, Ada, 1974.

KARCSAY S.: A társadalomtudományi és műszaki-természettudományi szövegek fordításának elméleti és módszertani eltérései és a jogi fordítások követelményei

A fordítástudományi irodalom általában nem tárgyalja elkülönítve a társadalomtudományi és a természettudományi műszaki fordítások elméleti kérdéseit. Ami nem sorolható a szépirodalmi fordítások fogalmi körébe, azt szakfordításnak tekintik. Szerző véleménye szerint a szakfordításokon belül eltérés mutatkozik a társadalomtudományi és a műszaki-természettudományi fordítások között azok elmélete és módszertana tekintetében. A tanulmány szempontjából társadalomtudományokon az állam- és jogtudományokat, a közgazdaságtant, a szociológiát és a filozófiát érti, az ún. „humán” szakterületeket figyelmen kívül hagyja. Az eltérések részben a *forma*, vagyis a szövegezés tekintetében, részben a szavak *jelentéstartalmának* változékonysága tekintetében merülnek fel. Az utóbbi, szemantikai eltérések oka lehet *térbeli* (egyidejűleg létező társadalmak politikai-gazdasági és szocio-kulturális különbségei) és lehet *időbeli* (a forrásnyelv a fordítás időpontját megelőző történelmi korból származik). A társadalomtudományi fordítások sajátos problematikáját a *jogi* fordítások példájával szemlélteti. Kimutatja, hogy míg a műszaki-természettudományi fordító általában a *kommunikációs közösség* állandóságával és azonosságával számolhat, addig a társadalomtudományi fordításoknál ez a stabilitás távolról sem áll fenn. Míg a műszaki fordító fő nehézségei *terminológiai* jellegűek, addig társadalomtudományi téren a nyelvi közvetítés *szemantikai* nehézségekre, a kommunikációs partnerek fogalmi egyetértésének hiányába ütközhet. A forrásnyelvi és célnyelvi politikai-gazdasági és szocio-kulturális *háttérismeret* a társadalomtudományi fordító számára döntő fontosságú „szakismeret”. A szaknyelvi és fordításelméleti kutatásoknak többet kell foglalkozniuk a társadalomtudományok szaknyelvi és fordítási problémáival. Mindezt a fordító és tolmácsolás, továbbképzés területén is figyelembe kell venni.

* * *

KARCSAY, S.: Theoretical and methodological differences in the translation of social science and natural science texts and the requirements of translating legal texts

Literature on translation science generally does not deal separately with the theoretical problems of social science and natural science translations. All translations that cannot be ranged among the literary ones, are regarded as translations of special literature. There are, nevertheless differences within the field of special translations as regards the theory and methodology of

social science and natural science translations. Author regards political science and law, economics, sociology and philosophy as social sciences, leaving humanities aside. The differences arise partly in the *formulation*, i. e. the terms used, and partly because of the varying semantic content. The semantic differences may be caused by *spatial reasons* (political-economic and socio-cultural differences in simultaneously existing communities) and by *temporal reasons* (the linguistic source originates from a historical age preceding the time of translating). The specific problems of social science translations are illustrated by the example of *legal* translations. While scientific and technical translators may count upon the constancy and identity of the *communication collective*, the same stability cannot be stated in respect of social science translations. While the main difficulties of a technical translator are of *terminological* nature, in the field of social sciences the linguistic communication may meet *semantic* difficulties, lacking the conceptual understanding of the communication partners. For the translator of social science literature a thorough knowledge of the political-economic and socio-cultural background of both the source and the target languages is indispensable. Research in special languages and translation theory has to pay detailed attention to the problems of special languages and to the translation of social science literature. These aspects have to be taken into consideration in the training of translators and interpreters as well.

* * *

КАРЧАЙ. Ш.: Теоретические и методические отклонения при переводе текстов по общественным, техническим и естественным наукам, и последствия юридических переводов

Литература теории переводов в основном не занимается отдельно теоретическим вопросам переводов по общественным и техническим наукам. В области специальной литературы находят различие между переводами общественной, и технико-естественной литературы по их теории и методике. В этой статье общественной наукой считается юридические науки, экономика, социология, и философия, и не принимаются во внимание т. н. „гуманитарные” науки. Отклонения появляются в частности в форме, т. е. в составлении текста, и в частности в изменчивости понятия слов. Причина последнего, т. е. семантического отклонения может быть пространственной (политико-экономические и социо-культур-

ные различия одновременно существующих обществ) и может быть хронологической (язык источника происходит из предыдущего срока перевода времени). Специальные свойства перевода общественной литературы представляется на примерах юридических переводов. Показывается, что - пока переводчик технико-естественных наук базируется на гомогенном и постоянном коллективе по коммуникации -, эта стабильность не существует в случае переводов в области общественных наук. При технико-естественных переводах имеются трудности терминологического характера, а в области общественных наук трудности имеют семантический характер, т. е. несогласие по понятиям партнеров по коммуникации. Решающе важным знанием является для переводчика знание политико-экономического и социо-культурного заднего плана языка источника и языка перевода. Исследование по профессиональному языку и теории перевода должны больше заниматься проблемами профессионального языка и теории перевода общественных наук. Все это следует принять во внимание при обучении и повышении квалификации переводчиков.

* * *

KARCSAY, S.: Die theoretischen und methodischen Unterschiede bei der Übersetzung gesellschaftswissenschaftlicher und technisch-naturwissenschaftlicher Texte, sowie die Erfordernisse der Übersetzung juridischer Texte

Die Literatur der Übersetzungswissenschaft befasst sich im allgemeinen mit den theoretischen Fragen der Übersetzung gesellschaftswissenschaftlicher und naturwissenschaftlich-technischer Texte nicht getrennt. Was nicht dem Begriffskreis der belletristischen Über-

setzungen zugeordnet werden kann, wird als Fachübersetzung betrachtet. Es bestehen aber Unterschiede zwischen gesellschaftswissenschaftlichen und technisch-naturwissenschaftlichen Übersetzungen, was deren Theorie und Methodik anbelangt. Aus der Sicht der vorliegenden Studie werden unter Gesellschaftswissenschaften die Staats- und Rechtswissenschaften, die Wirtschaftswissenschaften die Soziologie und die Philosophie verstanden; die Humanwissenschaften werden ausser Acht gelassen. Die Unterschiede ergeben sich teils in der *Form*, das heisst in der Formulierung der Texte, und teils in der Veränderlichkeit des *Bedeutungsinhaltes* der Wörter. Die letzteren (semantischen) Unterschiede können teils *räumlichen* Ursachen (politisch-wirtschaftliche und sozio-kulturelle Unterschiede zwischen gleichzeitig bestehenden Gesellschaften), teils *zeitlichen* Ursachen (die Quellsprache stammt aus einer dem Zeitpunkt der Übersetzung vorangegangenen historischen Periode) zugeschrieben werden. Die eigenartige Problematik der gesellschaftswissenschaftlichen Übersetzungen wird am Beispiel der Übersetzung *juridischer* Texte vorgeführt. Es wird nachgewiesen, dass während der Übersetzung technisch-naturwissenschaftlicher Texte mit der Konstanz und der Identität des *Kommunikations-Kollektivs* rechnen kann, eine solche Stabilität im Fall der Übersetzung gesellschaftswissenschaftlicher Texte nicht im entferntesten vorhanden ist. Während die Hauptschwierigkeiten des technischen Übersetzers von *terminologischer* Art sind, stösst die sprachliche Vermittlung auf dem Gebiet der Gesellschaftswissenschaften auf *semantische* Schwierigkeiten, auf den Mangel von begrifflichem Einverständnis zwischen den Kommunikationspartnern. Die *Kenntnis* des politisch-wirtschaftlichen und sozio-kulturellen *Hintergrundes* sowohl in der Quellen- als auch in der Zielsprache ist eine der grundlegenden fachlichen Erfordernisse gegenüber Übersetzern gesellschaftswissenschaftlicher Texte. Die Forschungen über Fachsprachen und über Übersetzungstheorie müssten sich eingehender mit den fachsprachlichen und Übersetzungsproblemen der Gesellschaftswissenschaften befassen. All dies ist auch auf dem Gebiet der Ausbildung und Fortbildung von Übersetzern und Dolmetschern zu berücksichtigen.

